ASPI | Afarand Scholarly Publishing Institute; Turkey
ISSN: 2538-4384; Geographical Research. 2024;39(2):169-175 10.58209/geores.39.2.169

Urban Livability Indicators in the Historical Context of Kermanshah

ARTICLE INFO

Article Type
Original Research

Authors
Shirin Sokhan A.[1] *MA*
Shakur A.[2]* *PhD*
Joodaki H.R.[3] *PhD*

How to cite this article
Shirin Sokhan A, Shakur A, Joodaki HR. Urban Livability Indicators in the Historical Context of Kermanshah. Geographical Research. 2024;39(2):169-175.

[1]Department of Geography and Urban Planning, Qeshm International Branch, Islamic Azad University, Qeshm, Irann
[2]Department of Geography and Urban Planning, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran
[3]Department of Geography and Urban Planning, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran

***Correspondence**
Address: Department of Geography and Urban Planning, Islamic Azad University, Kilometer three of Takht Jamshid Boulevard, Marvdasht, Iran. Postal Code: 7371113119
Phone: +98 (72) 89300012
Fax: -
alishakoor52@yahoo.com

Article History
Received: March 5, 2024
Accepted: April 17, 2024
ePublished: April 30, 2024

ABSTRACT

Aims The deteriorated areas of cities, caused by their physical, economic, and social characteristics results in decay and separation from other metropolitan areas. The aim of this study was to assess the indicators of urban livability in the historical areas of Kermanshah City.

Methodology This is an applied study that was conducted in 2023-2024 in Kermanshah City. After preparing a list of factors, a questionnaire with 38 questions was prepared and evaluated by the expert community. After content validity assessment and the removal of duplicate questions based on expert opinions, the questionnaire items were reduced to 32. The research population in the next stage included all residents of the historical fabric of Kermanshah City (n=378). Statistical analysis was performed using the t-test method and the Analytic Hierarchy Process (AHP).

Findings The social, cultural, economic, and managerial aspects of urban livability in the historical fabric of Kermanshah City were in unfavorable condition, while the environmental condition was desirable, and the physical condition was in an average conditions. The AHP technique provided the highest weight to the economic index and the lowest weight to the managerial index.

Conclusion Among the indices of urban livability, the economic index had the highest level of importance and priority.

Keywords Urban Sustainability; Historical Fabric; Sustainable Urban

CITATION LINKS

[Bandarabad, 2011] The livable city from theory to the ...; [Chatterjee *et al.*, 2020] Commuting and wellbeing: A critical overview of the literature with implications ...; [Chi & Mak, 2020] From comparative and statistical assessments of liveability and health conditions of districts in ...; [Dragin-Jensen *et al.*, 2016] More options do not always create perceived variety in life: Attracting new residents ...; [Evans, 2002] Introduction: Looking for agents of urban livability in a globalized ...; [Faria *et al.*, 2018] Combining cognitive mapping and MCDA for improving ...; [Giles-Corti *et al.*, 2016] City planning and population health: A ...; [Gómez-Varo *et al.*, 2022] Jane Jacobs reloaded: A contemporary operationalization of urban ...; [Habibi, 2014] A study of the factors effecting on the fall of joyfulness and viability sense in historical ...; [Harrell, 2017] AARP's livability index: A picture of how communities meet ...; [Higgs *et al.*, 2021] eveloping a flexible, high resolution, policy relevant index of urban ...; [Irandoost *et al.*, 2016] Livability index in urban environments (case study: The central part of ...; [Kiani *et al.*, 2012] Analyzing the livability of the neighborhood from the point of view ...; [Kotus & Rzeszewski, 2013] Between disorder and ...; [Kyttä *et al.*, 2016] Urban happiness: Context-sensitive study of the social sustainability ...; [Larice, 2005] Great neighborhoods: The livability and morphology high density ...; [Lee, 2021] Factors influencing urban livability in Seoul, Korea: Urban ...; [Mahmoudi *et al.*, 2015] Livable streets: The effects of physical problems on the quality ...; [Martino *et al.*, 2021] Urban form and livability: Socioeconomic and built environment ...; [McPhearson *et al.*, 2021] Radical changes are needed for transformations to ...; [Ouyang *et al.*, 2017] Spatial deprivation of urban public services in migrant enclaves under ...; [Rajaei *et al.*, 2023] Spatial analysis of liveability index in Yazd old and new texture ...; [Rezai Nadushan *et al.*, 2023] Analysis of neighborhood livability from the point of view of the network of ...; [Ruth & Franklin, 2014] Livability for all? Conceptual limits and ...; [Shabatura *et al.*, 2018] Socio-cultural problems of sustainable ...; [Short, 2006] Urban theory: A critical ...; [Sofeska, 2024] Understanding the livability in a city through smart solutions and urban ...; [Valcárcel-Aguiar & Murias, 2019] Evaluation and management of urban liveability: A goal programming ...; [Yi *et al.*, 2021] Does economic development bring more livability? Evidence from ...; [Zayyri *et al.*, 2019] Evaluating and analyzing livability dimensions and components in small ...;

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در بافت تاریخی شهر کرمانشاه

احمد شیرین سخن MA
گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد بین‌الملل قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران
علی شکور* PhD
گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران
حمیدرضا جودکی PhD
گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران

چکیده
اهداف: بافت‌های تاریخی و فرسوده شهرها به دلیل شرایط خاص کالبدی، اقتصادی و اجتماعی خود فرسوده شده و شکافی عمیق بین آنها با سایر بخش‌های شهری را به وجود می‌آورد. در این راستا، هدف پژوهش حاضر ارزیابی شاخص‌های زیست‌پذیری شهری در بافت تاریخی شهر کرمانشاه بود.
روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و در سال ۱۴۰۲ در شهر کرمانشاه به انجام رسید. پس از تهیه لیستی از عوامل و معیارهای موثر بر زیست‌پذیری شهری، پرسش‌نامه‌ای با ۳۸ گویه تهیه‌شده و توسط جامعه خبرگان مورد سنجش قرار گرفت. پس از بررسی روایی محتوا و نیز حذف سوالات تکراری بر اساس نظرات خبرگان، گویه‌های پرسش‌نامه به ۳۲ مورد کاهش یافت. جامعه آماری پژوهش در مرحله بعد، کلیه ساکنین بافت تاریخی شهر کرمانشاه بود (n=378). برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماری t و برای اولویت‌بندی معیارهای اصلی نیز از روش تحلیل سلسله‌مراتبی استفاده شد.
یافته‌ها: بُعد مولفه‌های اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی وضعیت نامناسبی را در میان ابعاد زیست‌پذیری شهری در بافت تاریخی شهر کرمانشاه داشته در حالیکه مولفه زیست‌محیطی مطلوب و مولفه کالبدی متوسط ارزیابی شدند. بر اساس روش تحلیل سلسله‌مراتبی، بیشترین وزن به شاخص اقتصادی (۰/۸۰۱) و کمترین وزن به شاخص مدیریتی (۰/۵۰۱) تعلق گرفت.
نتیجه‌گیری: از میان شاخص‌های زیست‌پذیری شهری، شاخص اقتصادی بیشترین اهمیت و اولویت را دارد.

کلیدواژگان: زیست‌پذیری شهری، بافت تاریخی، شهر پایدار

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۲۹
*نویسنده مسئول: alishakoor52@yahoo.com

مقدمه

شهر نظامی پویاست و فضاهای شهری از جمله محله‌ها تحت تاثیر روابط جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی همواره در حال تحول و تکامل هستند [Rezai Nadushan *et al.*, 2023]. تعادل در ساختار کارکردی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی شهر در حال و آینده از الزامات پایداری فضاهای شهری است. عدم توجه به تعادل در ساختار شهری به‌ویژه در بافت قدیمی و فرسوده شهر در گذشته نه‌چندان دور سبب تشدید دوگانگی در بافت‌های شهر شده است. بافت‌های قدیمی و فرسوده شهری از مشکلات مهم مدیریت شهری معاصر است [Rajaei *et al.*, 2023]. شهرها در دهه‌های پایانی قرن بیستم، تحولات و دگرگونی‌های عظیمی در صنعت، اقتصاد، محیط زیست، سیاست و جامعه را تجربه کرده‌اند؛ که انعکاس آن در تغییر جهت رویکردها و سیاست‌های شهری و اصلاحات متعاقب آن، قابل تامل هستند. تحولاتی مانند حرکت‌های متفاوت اقتصاد جهانی، رشد اقتصاد متکی بر فعالیت‌های خدماتی، پدیده جهانی‌شدن و شروع توجه جدی به محیط زیست که هر یک اهمیت خاصی در این تحولات داشته‌اند، آغازگر تغییراتی در شهرها به‌ویژه در هسته‌های مرکزی و بافت درونی آنها بوده‌اند [Short, 2006].

اولین بار مفهوم زیست‌پذیری تحت عنوان خیابان‌های زیست‌پذیر در سال ۱۹۸۱ ارایه شد و هفت هدف ضروری را برای آینده خوب شهری بیان کردند که اولین هدف زیست‌پذیری بود [Bandarabad, 2011]. مفهوم زیست‌پذیری به مجموعه‌ای از شرایط مورد نیاز برای زندگی مناسب افراد در یک محدوده معین اطلاق می‌شود که موجبات آسایش، رفاه و رضایتمندی ساکنانش را برای مدت طولانی فراهم آورد. مفهوم یک شهر زیست‌پذیر به معنای واقعی آن نیاز به دو عنصر اساسی دارد که با یکدیگر هماهنگ باشند. اولین عنصر جمعیت است که این جمعیت نیازهای اساسی همچون خدمات، کالاها، سرپناه، انرژی، آب، غذا، بهداشت، امنیت عمومی، مدیریت، آموزش، سرگرمی، مشارکت اجتماعی و اقتصادی، خلاقیت و نیازهای بسیار دیگری دارد. عنصر دیگر زیست‌پذیری محیط زیست شهر است که با ویژگی‌های فیزیکی و بیولوژیک آن تعریف شده است. در عنصر محیطی بحث اکوسیستم شهر و همچنین فضای سبز و آب‌های اطراف شهر اهمیت دارد [Zayyri *et al.*, 2019].

واژه شهر زیست‌پذیر اولین بار در سال ۱۹۷۰ به منظور دستیابی به ایده‌های برنامه‌ریزی به کار گرفته شد. در اروپا مطالعات مرتبط با شهر زیست‌پذیر به سال ۱۹۷۵ بازمی‌گردد و زمانی که مجله معماری چشم‌انداز مجموعه مقالات کوتاه متخصصان در زمینه ایجاد شهرهای زیست‌پذیر را منتشر کرد. اجلاس‌های بین‌المللی زیست‌پذیری در سال ۱۹۸۵ پایه‌گذاری شد و هر شش ماه یک بار در اروپا و ایالات متحده آمریکا برگزار می‌شود و اولین شهر انتخابی این اجلاس شهر ونیز بود [Larice, 2005]. زیست‌پذیری مفهومی پیچیده و چندبُعدی است. همین امر سبب شده تا به‌سختی بتوان سطح زیست‌پذیری یک ناحیه را مورد ارزیابی قرار داد. به عبارتی دخالت ابعاد و شاخص‌های متنوع اجتماعی اقتصادی کالبدی و زیست‌محیطی از یک سو و برداشت‌های مختلف مردم از مفهوم زیست‌پذیری از سوی دیگر سبب پیچیدگی و درک دشوار این موضوع شده است. علی‌رغم وجود چنین موانع و مشکلاتی، سطح زیست‌پذیری یک مکان را می‌توان با معیارهای مختلفی مورد شناسایی و ارزیابی قرار داد [Irandoost *et al.*, 2016].

هدف اصلی زیست‌پذیری شهری، رضایت از سکونت و کیفیت محیط شهری جوامع است. سطح رضایت، وابسته به اولویت نیازهای

شهروندان است. شهر زیست‌پذیر نقطه اتصال بین گذشته و حال است. مدیریت پایدار در این شهر از یک سو به نشانه‌های تاریخی احترام می‌گذارد و از سوی دیگر به آنچه تاکنون متولد نشده توجه دارد. از این رو، حفظ ارزش‌ها و کرامت انسانی، امنیت پویایی و تحرک، سرزندگی و نشاط و به دنبال آن مشارکت و تعلق به مکانی که تبلوری از آرمان‌های خاص انسان در شکل‌دادن به محل زندگی است، همیشه و در همه جوامع شهری مد نظر بوده و در نتیجه تقویت و ظرفیت زیست‌پذیری محله‌ها از اصول مهمی است که شرایط زندگی مناسب‌تر را برای همه ساکنین یک محله فراهم می‌کند [Kiani *et al.*, 2012].

نگرانی برای زیست‌پذیری در زمینه برنامه‌ریزی شهری جدید نیست [Higgs *et al.*, 2021]. با این حال، رشد آن در چارچوب برنامه‌ریزی و سیاست در طول قرن بیستم به‌خوبی مستند شده و نشان‌دهنده تلاقی دو روند جهانی همزمان، یعنی افزایش شهرنشینی، و تغییر سبک زندگی است [Ruth & Franklin, 2014]. در قرن بیست و یکم، نیاز به شهرهای قابل زندگی با افزایش آگاهی از چالش‌های اکوسیستم ناشی از رشد سریع جمعیت و تغییرات آب و هوایی مورد تاکید قرار گرفته است [McPhearson *et al.*, 2021].

بافت‌های تاریخی ایران به طور عام دارای ویژگی‌هایی از قبیل مرکزیت مکانی در شهر، قدمت ساخت‌وساز شهری، دربرگرفتن بازار شهر و عناصر شاخص قدیمی کانون اقتصادی-عملکردی، تفاوت جمعیت شب و روز، غیرمعاصربودن محیط شهری و بی‌توجهی به اقدام یکپارچه در محدوده بافت است. بافت تاریخی ایران آن بخش از بافت‌های شهری را که قبل از ۱۳۰۰ هجری شمسی شکل گرفته است، شامل می‌شود. روند شکل‌گیری فعلی بافت مرکزی و تاریخی تهران همزمان با تحولات در دوره پهلوی بوده است. در این زمان، ساختار سیاسی اجتماعی و اقتصادی کشور متحول می‌شود. نواحی مرکزی شهرهای قدیمی با توجه به این تحولات و همچنین بی‌توجهی مدیریت شهری دچار رکود و فرسودگی شدند. اگرچه این بافت‌ها در گذشته به مقتضای زمان دارای ملحقاتی می‌شوند تا پاسخ‌گوی نیازها شوند و یا به قصد بازآفرینی تخریب و نوسازی می‌شوند و اگرچه این بافت‌ها در گذشته به مقتضای زمان دارای عملکردهای منطقی و سلسله‌مراتبی بوده ولی امروزه از لحاظ ساختاری و عملکردی دچار کمبودهایی شده و آن‌گونه که باید و شاید نمی‌تواند جواب‌گوی نیاز ساکنین خود باشد [Habibi, 2014].

در بحث بافت تاریخی، رسیدن به معیارهای زیست‌پذیری در صورتی مثمر به ثمر خواهد بود که کیفیت بالایی از زندگی را برای تمام ساکنانش در پی داشته باشد و بدین منظور در راستای راهبردهای قابل ارایه به عنوان راهنمای تصمیمات، ابزار عمل برنامه‌ریزی و ایجادکننده ارتباط میان عوامل تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و اجرا تاکید شده است. در این زمینه، هدف شاخص‌های فضایی زیست‌پذیری شهری اندازه‌گیری تاثیر و اطلاع‌رسانی تصمیم‌های برنامه‌ریزی است و می‌تواند برای برآورد اثرات اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی پایین‌دستی مورد استفاده قرار گیرد [Giles-Corti *et al.* 2016]. تعدادی از شاخص‌های زیست‌پذیری و چارچوب‌های شاخص ترکیبی وجود دارد که برای استفاده در زمینه‌های مختلف طراحی شده‌اند که اساساً غیرمکانی هستند و برای کل شهرها یا سایر مناطق بزرگ شهری محاسبه می‌شوند [Valcárcel-Aguiar & Murias, 2019; Higgs *et al.*, 2021; Harrell, 2017; Martino *et al.*, 2021; Chi & Mak, 2021; Gómez-Varo *et al.*, 2022]. هدف این پژوهش، بررسی شاخص‌ها و مولفه‌های زیست‌پذیری شهری در بافت تاریخی شهر کرمانشاه بود.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع کاربردی بوده در سال ۱۴۰۲ در شهر کرمانشاه به انجام رسید. شهر کرمانشاه در غرب ایران و مرکز استان کرمانشاه است که مرکز منطقه‌ای بسیار وسیع‌تر از مرزهای سیاسی استان به شمار می‌رود و در چند دهه گذشته رشد چشمگیری را تجربه کرده است. این شهر در یک دشت ناودیسی به وسعت تقریبی ۱۱۰ کیلومتر مربع قرار گرفته که توسط رودخانه قره سو به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم شده است.بافت تاریخی شهر کرمانشاه (۳۴۰ هکتار) دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است و عمده بازارها و خیابان‌های اصلی شهر در آن واقع شده‌اند. هسته تاریخی شهر، در کانون بافت بین خیابان‌های مدرس و افشار طوس از شرق و غرب میدان جوانشیر در جنوب استقرار یافته است. هسته تاریخی شهر که به عنوان محدوده طرح ویژه معرفی می‌شود از ساختاری تاریخی با بناهای قدیمی و یا کارکردهای عمومی تشکیل شده است. محلات قدیمی در اطراف بازار و شامل محله‌های توپخانه، فیض‌آباد، برزه دماغ، چنانی و علاف‌خانه است.

جامعه آماری پژوهش کلیه ساکنین بافت تاریخی شهر کرمانشاه بود (n=378).

برای تهیه پرسش‌نامه، ابتدا لیستی از عوامل و معیارهای موثر بر زیست‌پذیری شهری تهیه شد و توسط جامعه نخبگان مورد سنجش قرار گرفت. بدین ترتیب که ۳۲ نفر از کارشناسان و اساتید حوزه برنامه‌ریزی شهری به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. معیار انتخاب این افراد تحصیلات بالاتر از کارشناسی، فعالیت در حوزه برنامه‌ریزی شهری و نیز سکونت در شهر کرمانشاه بود. برای ارزیابی معیارهای مورد نظر، پرسش‌نامه‌ای با ۳۸ گویه و با استفاده از مقیاس چهار گزینه‌ای لیکرت (بسیار مطلوب، مطلوب، نامطلوب و بسیار نامطلوب) طراحی شد. پرسش‌نامه در میان نمونه‌های مورد نظر توزیع شد. پس از بررسی روایی محتوا و نیز حذف سوالات تکراری بر اساس نظرات خبرگان، گویه‌های پرسش‌نامه به ۳۲ مورد کاهش یافت. این پرسش‌نامه میان نمونه‌ها توزیع شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماری t و برای اولویت‌بندی معیارهای اصلی نیز از روش تحلیل سلسله‌مراتبی استفاده شد.

تحلیل آماری شاخص‌ها با استفاده از آزمون t و در نرم‌افزار ۲۷/۰/۱ SPSS انجام شد.

یافته‌ها

پنج شاخص اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی، کالبدی و زیست‌محیطی به عنوان شاخص‌های تاثیرگذار بر زیست‌پذیری شهری در بافت تاریخی کرمانشاه از تحلیل پرسش‌نامه‌ها استخراج شد و با استفاده از آزمون t مورد تحلیل آماری قرار گرفت (جدول ۱). از سیزده مولفه شاخص اجتماعی-فرهنگی، سه مولفه میزان حس تعلق ساکنان به بافت، درصد امکانات و خدمات فرهنگی و وضعیت همبستگی اجتماعی مطلوب ارزیابی شدند. از ۹ مولفه شاخص اقتصادی، مولفه دسترسی به مراکز خرید مطلوب و فرصت‌های درآمدزایی متوسط و هفت مولفه دیگر نامطلوب ارزیابی شدند. در شاخص مدیریت، مولفه‌های مدیریت یکپارچه بین نهادها و میزان مشارکت مردم در روند بهسازی و نوسازی نسبت به سایر مولفه‌ها نامطوب‌تر ارزیابی شدند.

در شاخص کالبدی، وضعیت مولفه وجود عناصر هویت‌بخش در بافت مطلوب ارزیابی شد. در شاخص زیست‌محیطی، وضعیت تمام مولفه‌ها مطلوبی ارزیابی شد.

جدول ۱) نتایج بررسی شاخص‌ها و مولفه‌های تاثیرگذار بر زیست‌پذیری شهری با استفاده از آزمون t

ابعاد		میانگین	انحراف‌معیار	Sig.	T	اطمینان اختلاف ۹۵٪	
						حد بالا	حد پایین
اجتماعی-فرهنگی	وجود امنیت اجتماعی	۰/۲۵	۰/۰۲	۰/۰۰۸	۲/۳۸۱	۰/۰۴۲	۰/۴۵۱
	میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت	۰/۰۸	۰/۰۱	۰/۰۰۷	۲/۷۷۴	۰/۲۸۴	۰/۱۲۴
	میزان مشارکت ساکنان	۰/۲۶	۰/۰۳	۰/۰۰۹	۲/۵۴۷	۰/۰۵۸	۰/۴۶۱
	میزان حس تعلق ساکنان به بافت	۰/۳۴	۰/۰۳	۰/۰۰۴	۳/۱۹۱	۰/۱۲۹	۰/۵۵
	کیفیت تعامل اجتماعی	۰/۰۹	۰/۰۱	۰/۰۰۸	-۰/۸۱	۰/۱۲۴	-۰/۲۹۸
	جایگاه اجتماعی	۰/۳۷	۰/۰۴	۰/۰۰۶	۳/۸۳	۰/۱۷۷	۰/۵۵۵
	سابقه سکونت	۰/۳۳	۰/۰۳	۰/۰۰۷	۳/۱۳۳	۰/۱۲	۰/۵۳۲
	درصد امکانات و خدمات فرهنگی	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۰۰۲	۰/۶۴۷	۰/۱۳۷	۰/۲۷
	درصد امکانات و خدمات تفریحی-آموزشی	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰۵	۰/۱۲	۰/۲۳۴	۰/۲۰۷
	وضعیت فرهنگ شهروندی	۰/۱۹	۰/۰۲	۰/۰۰۸	۱/۸۰۲	۰/۴۰۵	۰/۰۱۸۷
	وضعیت همبستگی اجتماعی	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۰۴	۰/۶۵۳	۰/۱۵۲	۰/۳۲
	جایگاه نهادها و تشکل‌های مدنی	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰۸	۰/۱۲۴	۰/۲۲۳	۰/۲۱۷
	حضور زنان و جوانان در تشکل‌ها	۰/۱۸	۰/۰۲	۰/۰۰۸	۰/۷۲۲	۰/۰۱۴	۰/۴۰۶
اقتصادی	وضعیت اشتغال و درآمد	۰/۳۲	۰/۰۳	۰/۰۰۹	۳/۰۸۴	۰/۱۱۵	-/۵۲۵
	تمایل به سرمایه‌گذاری در بافت	۰/۲۳	۰/۰۲	۰/۰۰۸	۲/۴۰۲	۰/۴۲۵	۰/۰۴۱۴
	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۰/۱۷	۰/۰۱	۰/۰۰۸	-۱/۵۸	۰/۰۴۱	-۰/۳۷۵
	میزان تسهیلات بانکی	۰/۱۷	۰/۰۱	۰/۰۰۷	۱/۶۹۶	۰/۰۲۸	-۰/۳۷۵۳
	فرصت‌های درآمدزایی بافت	۰/۰۵	۰/۰۱	۰/۰۰۶	۰/۴۶۳	۰/۲۴۵	-۰/۱۵۲
	قیمت زمین و ملک	۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۰۰۷	-۰/۶۸	-۰/۱۳۹	-۰/۲۸۶
	دسترسی به مراکز خرید	۰/۲۲	۰/۰۲	۰/۰۰۵	-۱/۸۸۷	۰/۰۱۰۴	-۰/۴۵
	وجود استانداردهای زندگی	۰/۲۱	۰/۰۲	۰/۰۰۷	۲/۰۶۲	۰/۴۱۷	۰/۰۰۹
	میزان ارزش و صرفه اقتصادی بافت	۰/۲۹	۰/۰۳	۰/۰۰۸	۲/۶۴۴	۰/۰۷۵	۰/۵۱۲
مدیریتی	صدور مجوز ساخت‌وساز	۰/۳۳	۰/۰۳	۰/۰۰۸	-۳/۵۱۵	۰/۱۴۳	۰/۵۱
	مدیریت یکپارچه بین نهادها	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۰۹	۰/۳۷۸	۰/۱۶۸	-۰/۲۴۸
	وجود نیروهای متخصص در بدنه مدیریتی	۰/۲۶	۰/۰۳	۰/۰۰۸	-۲/۵۴۷	۰/۰۵۸	-۰/۴۶۱
	وراثت در مالکیت بافت	۰/۲۱	۰/۰۲	۰/۰۰۸	۲/۱۳۵	-۰/۴۱	-۰/۰۱۵۹
	میزان علاقه مردم به مشارکت در طرح‌ها	۰/۲۳	۰/۰۲	۰/۰۰۸	۲/۴۰۲	۰/۴۲۵	۰/۰۴۱۴
	میزان مشارکت مردم در روند بهسازی و نوسازی	۰/۱۷	۰/۰۱	۰/۰۰۹	-۱/۵۸	۰/۰۴۱	-۰/۳۷۵
کالبدی	کیفیت معابر	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۰۰۸	۰/۶۴۷	۰/۱۳۷	۰/۲۷
	وجود کاربری‌های مخروبه و متروکه	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰۶	۰/۰۱۲	۰/۲۳۴	۰/۲۰۷
	وضعیت ایمنی واحدهای مسکونی	۰/۱۹	۰/۰۲	۰/۰۰۸	۱/۸۰۲	۰/۰۱۸۷	۰/۴۰۵
	کیفیت دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۰۶	۰/۶۵۳	۰/۱۵۲	۰/۳۲
	وجود عناصر هویت‌بخش در بافت	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰۳	۰/۱۲۴	۰/۲۲۳	۰/۲۱۷
	مبلمان شهری مناسب	۰/۱۸	۰/۰۲	۰/۰۰۶	۰/۷۲۲	۰/۰۱۴	۰/۴۰۶
زیست‌محیطی	جمع‌آوری و دفع زباله	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۰۰۳	۰/۶۴۷	۰/۲۷	۰/۱۳۷
	کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰۴	۰/۱۲	۰/۲۰۷	۰/۲۳۴
	کیفیت فضای سبز	۰/۱۹	۰/۰۲	۰/۰۰۳	۱/۸۰۲	۰/۴۰۵	۰/۰۱۸۷
	میزان آلودگی بصری	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۰۳	۰/۶۵۳	۰/۳۲	۰/۱۵۲

به طور کلی و بر اساس آزمون *t*، مولفه‌های اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی، کالبدی و زیست‌محیطی به‌ترتیب از کمترین تا بیشترین سطح مطلوبیت ارزیابی شدند (جدول ۲).

جدول ۲) نتایج آزمون t برای شاخص‌های مورد بررسی

ابعاد	میانگین	انحراف‌معیار	*T*	Sig.	اختلاف اطمینان ۹۵٪ حد بالا	اختلاف اطمینان ۹۵٪ حد پایین
اجتماعی-فرهنگی	۰/٦٤٦	۰/۰۷	-۲/۱۸۲	۰/۰۰۹	۰/۱٤٦	۲/۹٤۷
اقتصادی	۰/۳۲۳	۰/۰۳	۱/۹۱۹	۰/۰۰۸	۱/۰۹٦	۱/٤۹٦
مدیریتی	۰/٤٥٦	۰/۰٥	۰/٥۷۱	۰/۰۰۸	۱/۳۷٦	۲/٤۹٦
کالبدی	۰/٥۸٤	۰/۰٦	۱/٦۱۱	۰/۰۰٦	۰/۲۲۷	۲/۲۲۷
زیست‌محیطی	۱	۰/۱	۱/٦۱۱	۰/۰۰۲	۰/۲۲۷	۲/۲۲۷

اولویت‌بندی معیارهای اصلی با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی انجام شد. بدین ترتیب که پس از تشکیل ماتریس داوری مقایسه‌های جفتی، وزن شاخص‌ها محاسبه شد. این وزن‌ها به صورت انتزاعی مشخص می‌کنند کدامیک از معیارها اهمیت بیشتری را در مقایسه با سایرین دارند. در مقایسه‌ای که بین شاخص‌های اصلی انجام گرفت، بیشترین وزن به شاخص اقتصادی (۰/۸۰۱) و کمترین وزن به شاخص مدیریتی (۰/۵۰۱) تعلق گرفت (جدول ۳).

جدول ۳) وزن‌دهی به شاخص‌های مورد بررسی

شاخص	اجتماعی-فرهنگی	اقتصادی	مدیریتی	کالبدی	زیست‌محیطی	وزن نسبی
اجتماعی-فرهنگی	۱	٥	٦	٥	٥	۰/٦۲۲
اقتصادی	۰/۲	۱	٤	٥	٤	۰/۸۰۱
مدیریتی	۰/۱٦	۰/۲٥	۱	٤	٦	۰/٥۰۱
کالبدی	۰/۱٤	۰/۲۷	۰/۱۷	۱	٦	۰/٦۰۱
زیست‌محیطی	۰/۲٥	۰/۳۲	۰/۱٤	۰/۲۱	۱	۰/۷۱٤

محاسبه نرخ سازگاری

اهمیت تحلیلی سلسله‌مراتبی علاوه بر ترکیب سطوح مختلف سلسله‌مراتب تصمیم و درنظرگرفتن عوامل متعدد، در محاسبه نرخ سازگاری است. این مکانیزم نشان می‌دهد که تا چه اندازه می‌توان به اولویت‌های حاصل از اعضای گروه اعتماد کرد.

بحث

هدف این پژوهش بررسی شاخص‌ها و مولفه‌های زیست‌پذیری شهری در بافت تاریخی شهر کرمانشاه بود.

یکی از معیارهای مورد مطالعه در این پژوهش معیار اجتماعی-فرهنگی بود که نتایج حاکی از عدم توجه کافی به این معیار بود. دگرگونی محیط شهری به طور کلی نه‌تنها با اقتصاد مرتبط است، بلکه بر حوزه ایدئولوژیک نیز تاثیر می‌گذارد. بر اساس مطالعه *شاباتور* و همکاران [Shabatura *et al.*, 2018] محیط شهری بر رفاه اجتماعی، جهان‌بینی، نگرش، رفتار و فرهنگ شهروندان تاثیر داشته است. بنابراین، محیط شهری باید پاسخ‌گوی نیازهای عملکردی، زیبایی شناختی، معنوی و فرهنگی انسان نیز باشد.

افزایش زیست‌پذیری و بالطبع ارتقای کیفیت زندگی در محور انسانی و اساسی توسعه پایدار شهری است. این مهم در بستر بهبود محیط زیست شهری، مسکن مناسب و اشتغال پایدار، امنیت فردی و اجتماعی، توزیع متعادل و بهینه خدمات و تسهیلات شهری، ترمیم و بازسازی زیرساخت‌های شهری و دسترسی به کاربری‌های شهری امکان بروز می‌یابد [Ouyang *et al.*, 2017]. همچنین، فراهم‌آوردن گزینه‌های متعدد و متنوع در زیرساخت‌های موجود حمل‌ونقل عمومی پیاده‌روی، دوچرخه و حمل‌ونقل عمومی که موجب افزایش فعالیت بدنی، حفاظت از محیط زیست و کاهش ترافیک می‌شود. بهبود امنیت حمل‌ونقل و افزایش تعداد نقاط دارای دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، هر یک می‌تواند به نوبه خود سهمی قابل توجه در زیست‌پذیرنمودن شهر کرمانشاه داشته باشد. برآیند اثرگذاری این عوامل، چشم‌انداز شهری خوب برای منطقه مورد مطالعه خواهد بود.

ناگفته نماند چشم‌انداز هر سکونتگاه، یکی از مهم‌ترین جنبه‌های زیست‌پذیری آن محسوب می‌شود و تاثیر انکارناپذیری بر روحیه و تعلق خاطر مردم، ایجاد حس مشارکت و همبستگی و افزایش پیوستگی و تعلق مکانی به سکونتگاه دارد. از این رو، مردم و مکان در دو سوی قلمرو زیست‌پذیری قرار دارند و اصالت بحث‌های زیست‌پذیری اساساً در درست پیونددادن میان مکان و مردم و لحاظ‌داشتن نگرش آنها در این رابطه است. است.

عامل اقتصادی دومین عاملی بود که در شهر کرمانشاه نیاز به اهتمام جدی مدیران برای ارتقای زیست‌پذیری شهری داشت. شاید به جرات بتوان گفت که عامل اقتصاد پرقدرت‌ترین عامل در ارتقای زیست‌پذیری و پایداری شهری است. عاملی که بر تمامی عوامل از جمله عوامل فرهنگی، اجتماعی، محیط زیستی و کالبدی تاثیرگذار است. سفوسکا معتقد است که توسعه اقتصادی باعث بهبود زیست‌پذیری شهری شده است چرت که کیفیت شهری به‌تدریج با توسعه اقتصادی بهبود می‌یابد [Sofeska, 2017]. از سوی دیگر، نظرات مخالفی در این مورد وجود دارد. برخی از نویسندگان ادعا کرده‌اند که توسعه اقتصادی تاثیر منفی بر زیست‌پذیری شهری داشته است به این دلیل که گسترش مقیاس شهر باعث کاهش رضایت ساکنان از حمل‌ونقل و مسکن شده است [Chatterjee *et al.*, 2020]. علاوه بر این، سایر مطالعات نشان داده است که توسعه اقتصادی دلیل مهمی برای بهبود زیست‌پذیری شهری نبوده و در مقایسه با توسعه اقتصادی، محیط اکولوژیکی و محیط اشتغال تاثیر مهم‌تری بر زیست‌پذیری شهری داشته است [Evans, 2002; Faria *et al.*, 2018].

عامل کالبدی دیگر معیار موثر بر زیست‌پذیری شهر بود که با وجود تاثیرگذاری فراوان بر ارتقای زیست شهری نیاز به اهتمام مدیران برای بهبود و ارتقای این شاخص داشت. مطالعات نشان داده است

که بیشتر مشکلات اجتماعی فضاهای شهری ناشی از مشکلات فیزیکی آنهاست [Mahmoudi *et al.*, 2015]. گذر زمان و زوال کیفیت فیزیکی محیط شهری را با مشکلاتی از قبیل مشکلات فیزیکی و اجتماعی در بخش‌های مختلف شهرها مواجه ساخته است. بهبود محیط فیزیکی شاید نتواند همه مشکلات اجتماعی را حل کند، اما ممکن است منجر به پیشگیری از مشکلات شود [Kotus & Rzeszewski, 2013].

شاخص محیط زیست و کیفیت آن در این مطالعه نسبت به شاخص‌های اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و مدیریتی از وضعیت بهتری برخوردار بود. با این وجود، به دلیل تاثیر قابل توجه این شاخص بر زیست‌پذیری شهری، توجه ویژه به بهبود وضعیت آن مورد نیاز است. در واقع، محیط‌های شهری و محله‌هایی که ساکنان هر روز با آنها مواجه می‌شوند، می‌توانند تاثیر بسزایی بر کیفیت زندگی داشته باشند. محله‌های تاریخی شهر کرمانشاه به دلیل مهاجرت ساکنین اصیل و سکونت افرادی که از نظر اقتصادی در وضعیت نامناسبی قرار دارند باعث شده که توجه به محیط زیست این مناطق دستخوش کاستی شود. عدم لایروبی جوی‌های آب موجود در محلات، عدم تخلیه به‌موقع زباله‌ها، تجمیع زباله‌ها در بافت تاریخی مرکزی شهر همچون محله چنانی، علاف‌خانه و آبشوران، عدم باز زنده‌سازی بافت تاریخی و فرسوده و تبعیض ارایه خدمات به محله‌های فقیرنشین در بافت تاریخی در مقایسه با سایر محلات از جمله مواردی است که سبب اُفت کیفیت زیست‌محیطی به‌خصوص در بافت تاریخی مرکز شهر کرمانشاه شده است. در این راستا *لی* [Lee, 2021] بر ارتقای شاخص محیط زیستی به دلیل تاثیری که بر ایجاد شادابی و سرزندگی، سبزینگی شهری و پاکیزگی هوا، حفظ حریم صوتی و شادابی تصویری برای ساکنین در پی دارد تاکید کرده است.

طبق پژوهش‌های *کیتا* و همکاران [Kyttä *et al.*, 2016] و *دراگین* و همکاران [Dragin *et al.*, 2016]، کیفیت محیط زیست ارتباط نزدیکی با زیست‌پذیری منطقه‌ای و سطح توسعه سبز صنعتی دارد. بر اساس تحقیق *ایی* و همکاران [Yi *et al.*, 2021] سطح زیست‌محیطی، استاندارد زندگی و منابع عمومی محیط اشتغال و فشار سه عامل کلیدی موثر بر زیست‌پذیری منطقه‌ای در استان جیانگ سو در چین بوده‌اند.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به عدم تعمیم‌پذیری پژوهش حاضر در سایر مناطق اشاره کرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی در بافت تاریخی سایر مناطق انجام شود.

نتیجه‌گیری

مولفه زیست‌محیطی از وضعیت مطلوبی در زمینه زیست‌پذیری در بافت تاریخی کرمانشاه برخوردار است در حالیکه وضعیت مولفه کالبدی متوسط و وضعیت مولفه‌های اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی نامناسب است. شاخص اقتصادی از بیشترین اهمیت و شاخص مدیریتی از کمترین اهمیت برخوردار است.

تشکر و قدردانی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تاییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان: احمد شیرین سخن (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/نگارنده بحث/روش‌شناس (۵۰٪)؛ علی شکور (نویسنده دوم)، نگارنده بحث/نگارنده مقدمه (۲۵٪)؛ حمیدرضا جودکی (نویسنده سوم)، نگارنده مقدمه/نگارنده بحث (۲۵٪)

منابع مالی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

- Bandarabad A (2011). The livable city from theory to the meanings. Tehran: Azarakhsh Publications. [Persian]
- Chatterjee K, Chng S, Clark B, Davis A, De Vos J, Ettema D, et al (2020). Commuting and wellbeing: A critical overview of the literature with implications for policy and future research. Transport Reviews. 40(1):5-34.
- Chi YL, Mak HWL (2021). From comparative and statistical assessments of liveability and health conditions of districts in Hong Kong towards future city development. Sustainability. 13(16):8781.
- Dragin-Jensen C, Schnittka O, Arkil C (2016). More options do not always create perceived variety in life: Attracting new residents with quality-vs. quantity-oriented event portfolios. Cities. 56:55-62.
- Evans P (2002). Introduction: Looking for agents of urban livability in a globalized political economy. In: Livable cities? Urban struggles for livelihood and sustainability. Oakland: Oxford University Press. p. 1-30.
- Faria PA, Ferreira FA, Jalali MS, Bento P, António NJ (2018). Combining cognitive mapping and MCDA for improving quality of life in urban areas. Cities. 78:116-127.
- Giles-Corti B, Vernez-Moudon A, Reis R, Turrell G, Dannenberg A, Badland H, Foster S (2016). City planning and population health: A global challenge. Lancet. 388(10062):2912-2924.
- Gómez-Varo I, Delclòs-Alió X, Miralles-Guasch C (2022). Jane Jacobs reloaded: A contemporary operationalization of urban vitality in a district in Barcelona. Cities. 123:103565.
- Habibi D (2014). A study of the factors effecting on the fall of joyfulness and viability sense in historical and timeworn textures (a case study: Sang Siyah district of Shiraz). Studies on Iranian Islamic City. (14):75-80. [Persian]
- Harrell R (2017). AARP's livability index: A picture of how communities meet the needs of people of all ages. Innovation in Aging. 1(Suppl 1):959.
- Higgs C, Badland H, Simons K, Giles-Corti B (2021). Developing a flexible, high resolution, policy relevant index of urban liveability in Australia. Proceedings of the 12th International Conference on Health Policy Statistics. Charleston: RMIT University.
- Irandoost K, Isalou AA, Shahmoradi B (2016). Livability index in urban environments (case study: The central part of the holy city of Qom). Journal of Urban Economics and Management. 4(13):101-118. [Persian]
- Kiani A, Gholami Fardeghi H, Vahdati M (2012). Analyzing the livability of the neighborhood from the point of view of the network of urban planning actors (case study: Belorsazi neighborhood, Tehran). Research and Urban Planning. 3(11):59-72. [Persian]

Planning. [Persian]
- Rezai Nadushan H, Fanni Z, Tavakolinia J (2023). Analysis of neighborhood livability from the point of view of the network of urban planning actors (case study: Bilorsazi neighborhood, Tehran). Sustainable Development of Geographical Environment. [Persian]
- Ruth M, Franklin RS (2014). Livability for all? Conceptual limits and practical implications. Applied Geography. 49:18-23.
- Shabatura L, Bauer N, Iatsevich O (2018). Socio-cultural problems of sustainable urban environment. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. 463(2):022009.
- Short JR (2006). Urban theory: A critical assessment. London: Palgrave MacMillan.
- Sofeska E (2017). Understanding the livability in a city through smart solutions and urban planning toward developing sustainable livable future of the city of Skopje. Procedia Environmental Sciences. 37:442-453.
- Valcárcel-Aguiar B, Murias P (2019). Evaluation and management of urban liveability: A goal programming based composite indicator. Social Indicators Research. 142(2):689-712.
- Yi X, Jue W, Huan H (2021). Does economic development bring more livability? Evidence from Jiangsu Province, China. Journal of Cleaner Production. 293:126187.
- Zayyri K, Hatami A, Mesbahi S, Ashori H (2019). Evaluating and analyzing livability dimensions and components in small towns regarding sustainable development: Bandar Deilam. Quarterly of Geography & Regional Planning. 9(36):569-586. [Persian]
- Kotus J, Rzeszewski M (2013). Between disorder and livability. Case of one street in post-socialist city. Cities. 32:123-134.
- Kyttä M, Broberg A, Haybatollahi M, Schmidt-Thomé K (2016). Urban happiness: Context-sensitive study of the social sustainability of urban settings. Environment and Planning B: Urban Analytics & City Science. 43(1):34-57.
- Larice MA (2005). Great neighborhoods: The livability and morphology high density neighborhoods in urban north America. Berkeley: University of California.
- Lee KY (2021). Factors influencing urban livability in Seoul, Korea: Urban environmental satisfaction and neighborhood relations. Social Sciences. 10(4):138.
- Mahmoudi M, Ahmad F, Abbasi B (2015). Livable streets: The effects of physical problems on the quality and livability of Kuala Lumpur streets. Cities. 43:104-114.
- Martino N, Girling CL, Lu Y (2021). Urban form and livability: Socioeconomic and built environment indicators. Buildings and Cities. 2(1):220-243.
- McPhearson T, Raymond CM, Gulsrud N, Albert C, Coles NA, Fagerholm N, et al (2021). Radical changes are needed for transformations to a good Anthropocene. NPJ Urban Sustainability. 1(1):1-13.
- Ouyang W, Wang B, Li T, Niu X (2017). Spatial deprivation of urban public services in migrant enclaves under the context of a rapidly urbanizing China: An evaluation based on suburban Shanghai. Cities. 60(B):436-445.
- Rajaei A, Pour Ahmad A, Zarafshan M, Ghazi I (2023). Spatial analysis of liveability index in Yazd old and new texture by spatial sampling. Research and Urban